

Zelenka, Miloš

Rusko v slovanských literaturách – mezinárodní imagologická konference v Moskvě

Slavica litteraria. 2012, vol. 15, iss. 1, pp. [179]-182

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/124362>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

INFORMACE A ZPRÁVY

RUSKO V SLOVANSKÝCH LITERATURÁCH – MEZINÁRODNÍ
IMAGOLOGICKÁ KONFERENCE V MOSKVĚ

Ve dnech 1.–2. 11. 2011 se v Ústavu slavistiky Ruské akademie věd v Moskvě (Institut slavjanovedenija) konala mezinárodní konference *Russkij čelovek i Rossija v slavjanskich literaturach, fol'klore, dokumentalistike*. Pečlivě připravené setkání badatelů z osmi slovanských zemí (Česká republika, Makedonie, Polsko, Rusko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko a Ukrajina) si kladlo za cíl s využitím moderních metodologických impulsů zmapovat nové tendence ve vývoji slovanských kultur a literatur, zhodnotit jejich meziliterární vztahy a také analyzovat modely a způsoby vzájemného chápání, které fungovaly v společné i rozdílné historii a které se vytvořily v souvislosti s proměnou společenské reality na počátku 21. století (rozdělení Slovanů do „unijních“ a „neunijních“ zemí). Pořadatelé vědecké rokování, které přesahovalo od filologie k historii, kulturologii a sociologii, soustředili do několika tematických okruhů: společenské a individuální představy o Rusku a ruském člověku, specifčnost recepce ruských reálií v slovanském prostředí, realita a fikce v literárních stereotypech a obrazech Ruska, intertextuální a jedinečné v uměleckém ztělesnění. Spojujícím rysem studia vzájemných vztahů mezi Ruskem a ostatními Slovyany z pohledu „srovnatelnosti“ na základě „podobnosti“ a „jinakosti“ se měla stát imagologie jako metoda a disciplína zkoumající prostřednictvím obrazu „cizího“ a „vlastního“, komunikační stereotypey a národní mýty v cirkulujících uměleckých textech. Jak upozorňují sociologové, právě jednotlivci a nejrůznější společenské skupiny v procesu poznání objektivně nezachycující podstatu mimotextové reality, ale prostřednictvím metapozice, tj. jazykově-syntaktických opisů konstituují ideologické konstrukce světa. Je zřejmé, že imagologie může poskytnout nová východiska pro interpretaci tradičních fenoménů jako např. slovanská vzájemnost, panslavismus, rusofilství, pro otázku vzájemné konfrontace Západu a Východu (Ost-West Studies), tedy např. v konkretizaci impulsy pro řešení poměru slovansko-neslovanské střední Evropy a Ruska.

Během dvou dní zazněly více než čtyři desítky zajímavých referátů, které se z nejrůznějších úhlů zabývaly postavením ruské kultury v duchovní sféře balkánských a západních Slovanů. Konferenci zahájil úvodním slovem místoředitel Ústavu slavistiky Ruské akademie věd M. A. Robinson a za organizátory účastníky přivítala L. N. Budagovová. Slavnostní ráz jednání dodal pozdrav pořadatelům a přednášejícím badatelům od legendy mezinárodní slavistiky Slavomíra Wollmana, na který odpověděla L. N. Budagova.¹ Autorovi těchto řádků se dostalo pocty otevřít vlastní vědecké rokování metodologicky koncipovaným referátem *Rossija i Central'naja Jevropa v simvoličeskoj i lite-*

¹ Doslovné znění těchto dopisů z října a listopadu 2011 uveřejňujeme v příloze. V případě prof. PhDr. S. Wollmana, DrSc., se jedná o jeden z jeho posledních veřejných dopisů, protože koncem ledna 2012 zastihla autora těchto řádků smutná zpráva o jeho úmrtí (3. 8. 1925–27. 1. 2012).

returnoj geografii, který se věnoval soudobým imagologickým teoriím z hlediska interkulturní komunikace a na příkladech připomněl chápání ruské „jinakosti“ v střední Evropě. Třeba zejména ocenit referáty ruských kolegů z prvního dne: např. A. V. Lipatov dokumentoval složitě chápání „ruskosti“ v polské společnosti, L. N. Budagova hovořila o rozdílu mezi rusofilskými a rusofóbskými tendencemi v české kultuře meziválečného období. Nestor ruské slavistiky a bohemistiky S. V. Nikolskij upozornil na reputaci ruské literární klasiky v Čechách (můžeme zde doplnit, že sám Nikolskij má zásluhu na rehabilitaci K. Čapka jako původně „buržoazního“ autora). J. P. Serapionova ukázala na ohlas Ruska v prózách českých a slovenských legionářů, obdobně M. G. Smoljaninova přiblížila obraz ruského člověka v literatuře bulharského národního obrození. Imagologický charakter měl i příspěvek A. Zelenkové o recepci ruského prostředí ve vzpomínkách a vzájemné korespondenci význačných evropských slavistů J. Polívky a M. Murka.

Na tak malém prostoru není možné zachytit všechny přednesené referáty, z nichž překvapivě velká část měla mediivistický či historicko-kulturologický a politologický charakter (V. I. Kosik, I. I. Kaliganov, P. Gluškovskij, L. K. Gavrjušina, Z. Opacki ad.) tradičně nemohly chybět ani příspěvky zohledňující rusko-polské nebo rusko-balkánské vztahy (O. V. Cybenko, P. Gluškovskij, A. G. Šešken, J. V. Šatko, C. F. Musijenko, I. V. Kopčenova, D. Ajdačič ad.), z nichž lze vyzdvihnout zpracování rusko-slovenské problematiky: např. vystoupení ruské slovenistiky J. A. Sozinové doceňující na vlastním materiálu slovenské prózy kulturní úlohu ruské emigrace v Slovinsku. Pozornost vzbudil též referát J. K. Kozaka, který se soustředil na téma Ruska v slovenské cestopisné literatuře v průběhu posledních čtyř století. Jestliže převážně referáty ruských účastníků byly založeny na rozsáhlém heuristickém výzkumu či usilovaly o nový přístup k „jinonárodní“ literatuře ze širšího komparativního a slavistického pohledu, některé referáty zahraničních účastníků postrádaly srovnávací hledisko nebo popisně reprodukovaly známá fakta a souvislosti. Např. český bohemista D. Dobiáš informoval o proměnách pozice hrdiny v *Ohlasech písní ruských* od F. L. Čelakovského, P. Janáček v publicistickém příspěvku vymezil úlohu národnost-

ních stereotypů Rusa v české soudobé próze na počátku 21. století (bylo by dobré v písemné verzi tohoto příspěvku sémanticky diferencovat termíny „ruskij“ a „rossijskij“), O. Sládek načrtl biografickou paralelu J. Mukafovského a R. Jakobsona, M. Kosák se pokusil zhodnotit působení ruské textologie 20. století na českou editorskou teorii a praxi. Diskusní charakter měla vystoupení L. P. Laptěvové a N. K. Žakové, které analyzovaly postavení V. Hanky a K. H. Borovského ve vytváření českých obrozeneckých mýtů o Rusku. V následné diskusi ruská slavistka L. P. Laptěvová dokazovala, že V. Hanka ruské poměry idealizoval a jeho znalosti Ruska byly povrchní včetně jeho osobních i vědeckých kontaktů. Naopak, N. K. Žakova přesvědčivě tento názor vyvracela jako historiografický stereotyp kanonizovaný v českém prostředí.

Fekvence českých témat nicméně ukazuje na solidní úroveň ruské bohemistiky a na trvalý zájem o kulturu západních Slovanů: např. A. V. Amelina analyzovala ruské motivy v utopických románech J. Weise a M. Majerové, rovněž D. K. Poljakov zpřístupnil zachycení sovětské reality v románech J. Weila, obdobně J. A. Gerčikova podala přehledný obraz současného Ruska očima Čechů. Příjemným překvapením konference patřilo i množství referátů ze slovakistickou tematikou, které refletovaly vysokou úroveň ruské a slovenské slovakistiky nebo rusistiky (A. G. Maškova, L. P. Širokova, N. V. Švedova, D. Hučková, E. Brtáňová, D. Podmaková ad.). Např. E. Brtáňová interpretovala složitý vztah J. Kollára k ruské kultuře, obdobně D. Hučková rozebrala kritický poměr hlasistů k Rusku na přelomu 19. a 20. století stejně jako A. G. Maškova, která tento záběh rozšířila o další osobnosti a generační skupiny tvořící v tomto období. Do oblasti teatrologie směřoval referát D. Podmakové, který vymezil estetický a hodnotový kánon slovenské interpretace A. P. Čechova v 20. století. Zatímco A. J. Peskova se zaměřila na obraz ruského člověka v dílech J. Jesenského, L. F. Širokova vyzdvihla ruské postavy v románech L. Ťažkého. Slovakistický blok uzavřel příspěvek N. V. Švedové (přednesen v zastoupení) zabývající se uměleckým odrazem ruského člověka ve vědomí slovenské inteligence v posledních desetiletích.

Význam konference lze spatřovat v tom, že vedle empirického literárněhistorického

dosahu ukázala na možnosti a rozšíření imagologické metody v slovanském kontextu jako konkrétního vkladu do soudobých komparativních konceptů, které rezignovaly na klasický výkladový postup a které skládaly poststrukturalistické pojetí dějin jako plastické narace a vícevrstevnatého textu. Přesahy od filologie a hermeticky uzavřených interpretací ke kulturologii, sociální historii a politologii v jednotlivých vystoupeních dotvrzují i v ruské slavistice posun k tzv. areálovým studiím (area studies). Jestliže na jedné straně někdy chybělo větší teoretické ukotvení, na straně druhé tato skutečnost umožnila interdisciplinarity tematického rozpětí a metodologických přístupů, rovněž návrat k mimotextovému materiálu a tudíž otevření filologické slavistiky směrem k těm nejlepším tradicím ruského slovanovědění. Jak ve svém závěrečném slově zdůraznila hlavní organizátorka L. N. Budagovová, setkání slavistů a historiků národních literatur přineslo pro studium rusko-slovanských vztahů nový solidní fundament a hlavně překonalo tradiční rusko-fobské a rusofilské stereotypy, které mohly zaznít zejména ve střední Evropě směrem na Východ, a to nejen v 19. století, ale třeba i po politických změnách na přelomu 20. a 21. století. Pracovní ráz konference byl, jak je v ruském vědeckém prostředí běžným zvykem, velmi intenzivní, k čemuž napomohly i pravidelné diskusní bloky zařazené po odeznění několika referátů. Jak jsem mohl z kuloárních rozhovorů, které se odehrávaly zejména na závěrečném „slovanském banketu“, objektivně zachytit, všichni účastníci chválili organizátory (J. Sozina, N. V. Švedova) v čele s L. N. Budagovou za skvěle připravenou a realizovanou konferenci. Je zřejmé, že badatelský i lidský přínos tohoto setkání o slovansko-ruských vztazích zůstane v živé paměti.

Miloš Zelenka

Příloha (dopisy)

1.

Vážení přátelé a účastníci konference,

přijměte srdečný pozdrav od starého slavisty a komparatisty, který osobně pamatuje ještě Jiřího Polívku a Matija Murka. V živé

paměti mám nejen Romana Osipoviče Jakobsona, který často v slavném období Pražského lingvistického kroužku docházel za mým otcem Frankem Wollmanem do našeho bytu. Rovněž vzpomínám na své ruské návštěvy, za nichž jsem se sblížil s V. Vinogradovem, N. Tolstým, J. M. Lotmanem, D. S. Lichačovem a A. Robinsonem, jehož syna Mišu, který je dnes rovněž vynikajícím badatelem, jsem houpal na svých kolenu jako dvouletého klučíka.

Velmi lituji, že mi můj zdravotní stav neumožňuje s Vámi osobně v Moskvě hovořit. Přeji Vaší konferenci hodně zdaru nejen jako bývalý předseda Mezinárodního komitétu slavistů a nynější čestný předseda České asociace slavistů, ale především jako velký přítel ruské vědy, kultury a literatury, s níž jsem spojil svůj profesní osud.

V Praze 28. 10. 2011

prof. PhDr. Slavomír Wollman, DrSc.

2.

Vážení a milý pane profesore,

děkuji Vám za Váš tak krásný pozdrav účastníkům mezinárodní konference Russkij čelovek i Rossija v slavjanskich literaturach, fol'klore, dokumentalistike (1.–2. 11. 2011, Institut slavjanovedenija Rossijskoj akademii nauk).

Přečetla jsem ho ihned na jejím zahájení. Všichni pozorně poslouchali Vaše vzrušující a inspirující slova, která vypadala jako požehnání velkého vědce a vynikajícího člověka naší konference a vůbec současné slavistiky.

Mezi přítomnými byli tito lidé, kteří Vás znali osobně, jako Sergej Vasiljevič Nikolskij, Miša Robinson, nebo měli štěstí poslouchat Vaše přednášky a projevy na slavistických kongresech a jiných vědeckých fórech, a ti – mladší – kteří Vás znají jenom podle jména, ale setkávají se s Vámi ve Vašich dílech. A všichni byli nadšeni Vaším upřímným a moudrým pozdravem, důkazem čehož bylo ticho v přeplněné síni, když jsem Váš dopis četla, a bouřlivý potlesk potom. Jménem organizátorů a účastníků konference Vám děkuji za Váš ohromný přínos do slavistiky, komparatistiky, literární vědy, za dobrý vztah k Rusku, kde máte hodně

přátel, ctitelů a žáků, za všechno, co jste dělal a děláte pro mezinárodní vědeckou spolupráci a dobré vztahy mezi lidmi.

Všichni Vám přejeme hodně zdraví a radosti ze života!

V Moskvě 3. 11. 2011

*Ludmila Budagova
předseda Organizačního výboru konference
a vedoucí Střediska dějin slovanských literatur
Ústavu slavistiky RAV v Moskvě*

HANS ROTHE JAKO SLAVISTA, POLONISTA A UKRAJINISTA: SKVĚLÝ EDIČNÍ ČIN A STÁLE AKTUÁLNÍ VÝZVY (HRST REFLEXÍ)

Mladá polská univerzita v Siedlcích vydává sérii *Colloquia Litteraria Sedlcensia*, která si už vydobyla uznání. Z předchozích svazků připomínáme knihu Agnieszky Pasztor Dunajów kolebká renesansu v Polsece, svazek studií o Ševčenkovi, monografii Dmytra Čyževského z pera Wernera Korthaase, svazek o D. Čyževském, studii Viktora Dmitrijeva o symbolu a ruském symbolismu, původní práci Oxany Blaškvic o české a slovenské kultuře ve vědecké činnosti D. Čyževského; plánuje se práce Stefana Simonka a Romana Bobryka. Rothe je významný evropský slavista, pravidelný účastník slavistických sjezdů, muž, jenž ve vědeckém bádání dodržuje pevné zásady, jehož práce jsou metodologicky ostře řezané a je v nich do značné míry – i jako muž kompromisu – nekompromisní, jdoucí často proti módním proudům. Tím je sympatický, stejně jako to, že svým konzervatismem pomáhá udržovat nosné oborové tradice. Svazek² soustřeďuje, jak uvádí Roman Mnich na počátku, čtyři okruhy: všeprostopující komparatistiku, obecné slavistické reflexe a potom okruh polonistický a ukrajinstický, vše však spojováno faktorem ruským, neboť Rothe je filolog v širokém slova smyslu, odborník na starou a starší literaturu, slavista a literární vědec, který svou vědeckou kariéru začal příznačně zkoumáním literatury období ruského zlomu v 18. století (N. M. Karamzin a Voltaire, Karamzinovy Dopisy ruského cestovatele).

Na počátku stojí *Obecné problémy slavistiky*, zvláště pak ruský psaný příspěvek věnovaný ještě krakovskému slavistickému kongre-

su z roku 1998, jenž však dosud neztratil nic podstatného ze své závažnosti, dokonce bych řekl, že ve souvislosti s minským kongresem a prohlubující se vnitřní i vnější krizí Mezinárodního komitétu slavistů a reálným stavem slavistických kongresů posledních deseti let nabývá na závažnosti – *Задачи славянского литературоведения и реорганизация международных съездов славистов*. Rothe se zde projevuje jako zdravě konzervativně založený člověk, který nechce podléhat módám, ani vědeckým: zde reaguje na četné hlasy znějící v slavistické organizaci (Mezinárodní komitét slavistů) zhruba od poloviny 80. let 20. století. Rothe vyzývá nikoli k vnějškovému přizpůsobování, ale k vnitřní proměně a vědecké koncentraci. Ukazuje, že všeobecný odpor k rigidně tzv. marxistickému falešně hodnotovému chápání literatury vedl někdy k nedocenění hodnotových tradic vůbec, k rezignaci na hierarchizaci bádání apod. I když se tu o něm ani slovem nezmiňuje, je zřejmé, že to byla především atmosféra postmodernismu, poststrukturalismu a dekonstruktivismu po pádu tzv. komunismu ve střední a východní Evropě po roce 1989, která uvedla tyto věci do pohybu.

Rothe má nepochybně pravdu, když tvrdí, že vnějškové pohyby či ukvapené reformy třeba nahradit vnitřní proměnou, soustředěním na určitá témata: mezi nimi je to pro Rotheho jako medievistu a odborníka na starší vývojové fáze kultury a literatury zejména poměr Pax Orthodoxa a Pax Latina, a tedy i Slavia Orthodoxa a Slavia Latina pro slovanský svět. Radí se nespokojovat se striktním dělením Slovanů na tyto dva tábory a nabádá k studiu a novým edicím, aby bylo zřejmější prolínání těchto entit. O tom svědčí další partie knihy, v nichž klíčové místo zaujímá vztah polsko-ukrajinsko-ruský.

Rothe má v podstatě pravdu, ale ani bez vnějších reforem se v mezinárodní slavistice

² Hans Rothe: *Szkice o literaturze polskiej i ukraińskiej*. *Colloquia Litteraria Sedlcensia*, t. VII. Institut Filologii Polskiej i Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Ukrainische Freie Universität in München, Siedlce – München 2011. ISSN 1897-1423.